

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi
Erzincan Law Review

Cilt/Vol: 25 Sayı/No: 1 Haziran/June 2021

Rusya Federasyonu Ceza Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Rüşvet Düzenlemelerinin Karşılaştırılması*

Comparison of Bribery Regulations in the Criminal Code of the Russian Federation and the Turkish Penal Code

Jasurbek SAPARBAYEV**

ÖZ

Rüşvet olgusu eski zamanlardan bu yana sosyal bir sorun olarak çeşitli toplumlarda çeşitli şekillerde görülmeye devam etmektedir. Hukuk sistemlerinde rüşvet suçu farklı şekillerde düzenlenmiş ve yaptırım altına alınmıştır. Türk ceza hukukunda rüşvet suçu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 252-254. maddelerinde düzenlenmiştir. Rus ceza hukukunda rüşvet suçu Rusya Federasyonu Ceza Kanunu'nun 290- 291.2 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Çalışmamızda Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen rüşvet suçunun yanı sıra Rusya Federasyonu Ceza Kanunu'ndaki rüşvete ilişkin düzenlemeler karşılıklı olarak incelenecektir. Çalışma konusu

* Makale, yazarın “Türk ve Rus Ceza Hukukunda Rüşvet Suçu” isimli yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

** İstanbul Ticaret Üniversitesi Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı Öğrencisi.
E-posta: saparbayev95@gmail.com. ORCID: 0000-0002-4039-3107.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Geliş Tarihi: 15.01.2021 / **Makale Kabul Tarihi:** 24.01.2021.

Atf: Jasurbek Saparbayev, “Rusya Federasyonu Ceza Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Rüşvet Düzenlemelerinin Karşılaştırılması”, EBYÜ-HFD, C. 25, S. 1, Haziran 2021, (129-161).

olarak Rusya Federasyonu Ceza Kanunu'nun tercih edilmesi tesadüf değildir. Zira Türk ve Rus ceza hukuku kurumları birçok yönden birbirine benzemektedir.

Anahtar Kelimeler: Rüşvet, Suç, Rus Hukuku, Rüşvet Provokasyonu, Küçük Rüşvet

ABSTRACT

The phenomenon of bribery continues to be seen in various societies as a social problem since ancient times. Bribery crime has been regulated and sanctioned in different ways in legal systems. Bribery crime in Turkish criminal law is regulated in articles 252-254 of the Turkish Penal Code numbered 5237. In the Russian criminal law, the crime of bribery is regulated between articles 290-291.2 of the Criminal Code of the Russian Federation. In our study, in addition to bribery in the Turkish Penal Code, the Russian Federation Criminal Code will be examined mutually. It is no coincidence that the Criminal Code of the Russian Federation is preferred as the subject of study. Because, Turkish and Russian criminal law institutions are similar in many ways.

Keywords: Bribery, Crime, Russian Criminal Law, Bribery Provocation, Petty Bribery

GİRİŞ

Rüşvet suçu, Türk Ceza Kanunu'un "Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler" başlıklı Dördüncü Kısımında, "Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar" başlığı altında düzenlenmiştir. 02.07.2012 tarihli ve 6352 sayılı Kanun'la rüşvet suçunun düzenlendiği maddelerde önemli değişiklikler yapılmıştır, rüşvet suçunun kapsamı genişletilmiştir.

Çalışma konusu olarak, Rus hukuk sistemi tesadüfen seçilmemiştir. Zira Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki süreçte, Rus mevzuatında yapılan değişikliklerle Rus hukuk sistemi Kıta Avrupası hukuk sistemine yaklaşmıştır. 1996 yılında kabul edilen Rusya Federasyonu Ceza Kanunu'nda benimsenen kurumlar Türk ceza hukuku kurumlarına birçok yönden benzemektedir.

Rüşvet suçu, Rusya Federasyonu Ceza Kanunu'nun "Devlet İktidarına Karşı Suçlar" başlıklı onuncu kısmının "Devlet İktidarına, Kamu Hizmetinin Çıkarlarına, Yerel Yönetimlerin Organlarının Çıkarlarına Karşı Suçlar" başlıklı otuzuncu bölümünde düzenlenmiştir. Rus hukukunda rüşvet

suçuna ilişkin düzenlemeler yakın zamanda değişikliğe uğramıştır. Kanunda rüşvet suçunun düzenlenme şekli açısından 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'ndaki rüşvet düzenlemesine benzer bir sistemin kullanılması tercih edilmiştir.

Çalışmamızda, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile N 63-FZ sayılı Rusya Federasyonu Ceza Kanunundaki rüşvete ilişkin düzenlemelerin kanunlarda düzenleme şekli karşılıklı olarak incelenecektir. Her iki hukuk sisteminde rüşvet suçunun tüm unsurlarıyla incelenmesi, daha kapsamlı bir araştırmayı gerektireceğinden; çalışmamız suçun tüm unsurlarının incelenmesi iddiasında olmayıp söz konusu kanunlardaki düzenlemelerin kıyaslanması ile yetinilecektir. Çalışmamız sonuç kısmı ile sona erecektir.

I. SUÇUN KORUDUĞU HUKUKİ DEĞER

Rüşvet suçu, Türk Ceza Kanunu'nun "Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler" başlıklı Dördüncü Kısım içerisinde, "Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar" başlığı altında düzenlenmiştir. Öğretide rüşvet suçu ile korunan hukuki değer ile ilgili birçok görüş ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, devletin faaliyetlerinin satın alınamaz olduğu, bu faaliyetlerin özel kişiler tarafından alınamayacağı konusundaki toplumdaki inanç korunmak istenmiştir¹. Diğer bir görüşe göre ise rüşvet suçu ile idarenin kusursuz işlemesi, toplumun kamu idaresine duyduğu saygının korunması ve devletin fonksiyonlarını düzgün bir şekilde yerine getirmesi ve idarenin işleyişinin gereği gibi yerine getirilmesi korunmak istenmiştir².

6352 sayılı Kanun ile eklenen TCK m.252/8 ile kamusal faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşların, anonim ortaklıkların, kooperatiflerin ve diğer kurum ve kuruluşların güvenilirliği ve işleyişini koruma altına aldığı ifade edilebilir³. Yine, TCK m.252/9'da yabancı kamu görevlilerine

1 İzzet **Özgenç**, İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, 2. Bası, Seçkin Yayınevi, İstanbul 2013, s. 76.

2 Duygun **Yarsuvat**, Devlet İdaresi Aleyhine İşlenen Cürümlerin Genel Prensipleri, İÜHFİM, C. 30, S. 3-4, 1964, s. 664.

3 Güçlü **Akyürek**, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Yeni 252. Maddesi ve Özel Sektörde Rüşvet", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Kazancı Dergisi, C. 8, S. 99-100, 2012, s. 37.

teklif edilen veya verilen menfaatin de rüşvet suçunu oluşturacağı düzenlenerek, yasadışı yollarla haksız menfaat sağlanarak uluslararası rekabetin zedelenmesinin önüne geçilmek istendiği ifade edilmektedir⁴.

Rüşvet suçu, Rusya Federasyonu Ceza Kanunu'nun "Devlet İktidarına⁵ Karşı Suçlar" başlıklı onuncu kısmının "Devlet İktidarına, Kamu Hizmetinin Çıkarlarına, Yerel Yönetimlerin Organlarının Çıkarlarına Karşı Suçlar" başlıklı otuzuncu bölümünde düzenlenmiştir. Öğretide rüşvet suçu ile korunan hukuki değer konusunda birçok görüş ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre rüşvet suçu ile korunan hukuki değer devlet kurumlarının veya kamu yönetimi aygıtının, bireysel kuruluşların idari sistemlerinin doğru bir şekilde işlemesidir⁶. Bizim de katıldığımız ve öğretide hâkim olan görüşe göre, rüşvet suçu ile korunan hukuki değer, kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin, Devlet veya yerel yönetimlerin belirli organlarının kuruluşlarının, anonim ortaklıkların, devlet şirketlerinin veya KİT'lerin doğru bir şekilde işleyişini sağlayan sosyal ilişkilerdir⁷.

II. SUÇUN KANUNLARDA DÜZENLENME ŞEKLİ

Rüşvet suçu, TCK'nın 252-254. maddelerinde düzenlenmiştir. Hem mukayeseli hukukta hem Türk hukukunda rüşvet suçunun kanunda düzenlenmesi açısından iki farklı sistem benimsenmiştir⁸. Bu sistemler rüşvet alan ile rüşvet verenin fiillerini birbirinden bağımsız, iki ayrı suç veya bu fiillerin tek suç olarak kabul edilmesiyle birbirinden ayrılmaktadır⁹. Birinci sisteme göre, rüşvet suçunda rüşvet alan fail ile rüşvet veren failin

4 Durmuş **Tezcan**/Mustafa Ruhan **Erdem**/R.Murat **Önok**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 16. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018, s. 1160.

5 Kanunda, "iktidar" kavramı yerine "devlet gücü" kavramı kullanılmıştır.

6 Boris Viktorovich **Zdravomyslov**, Dolzhnostnyye Prestupleniya: Ponyatiye i Kvalifikatsiya, Yuridicheskaya Literatura, Moskva 1975, s. 9.

7 Marina Aleksandrovna **Lyubavina**, Kvalifikatsiya Vzyatochnichestva, Sankt-Peterburgskiy Yuridicheskii Institut (Filial) Akademii Generalnoy Prokuratury Rossiyskoy Federatsii, Sankt Petersburg 2018, s. 6.

8 Mustafa **Özen**, İrtikap ve Rüşvet Suçları, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s. 153.

9 Murat **Çakır**, Türk Ceza Hukukunda Rüşvet Suçu, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2015, s. 35.

fiilleri birbirinden ayrı düzenlenmektedir. Bu sistemde rüşvet alan ve rüşvet veren iki ayrı suçun failleridir¹⁰. İkinci sistemde ise rüşvet alan ve rüşvet veren arasında bir anlaşmanın varlığı kabul edilerek bu iki failin fiilleri tek bir suç şeklinde düzenlenmektedir. 765 sayılı mülga TCK'da söz konusu birinci sistem tercih edilirken, 5237 sayılı TCK'da rüşvet alanın ve rüşvet verenin arasında rüşvet anlaşmasının tarafları olan kişilerin fiilleri tek bir suç olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle rüşvet alan ve rüşvet veren tek suçun failleridir¹¹.

Rus hukukunda rüşvet alma ve rüşvet verme fiilleri, RFCK'nın "Devlet İktidarına, Kamu Hizmetinin Çıkarlarına, Yerel Yönetimlerin Organlarının Çıkarlarına Karşı Suçlar" başlıklı otuzuncu bölümünün 290. ve 291.maddelerinde düzenlenmiştir. Kanunda düzenlenme şekli açısından rüşvet alma ve rüşvet verme suçları birbirinden bağımsız suç tipi olarak düzenlenerek, söz konusu birinci sistem kullanılmıştır. RFCK'nın 290.maddesinde rüşvet alma suçu, 291.maddesinde rüşvet verme suçu düzenlenmiştir. RFCK'da, 04.05.2011 tarih ve 97- FZ sayılı Federal Kanun'la RFCK'nın 291.1. maddesinde rüşvete aracılık etme fiili bağımsız bir suç tipi olarak düzenlenmiştir. Yine, 03.06. 2016 tarihli ve N 324-FZ sayılı Federal Kanun ile RFCK'nın 291.2. maddesine "küçük rüşvet" suç eklenmiştir¹².

III. SUÇUN MADDİ UNSURLARI

A. Fiil

TCK m.252/1'de, "*bir kamu görevlisine veya göstereceği bir başka kişiye, görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için menfaat sağlanması*" şeklinde rüşvet verme fiili, TCK m.252/2'de, "*bir kamu görevlisinin, görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapmak veya yapmamak için, kendisine veya başkasına menfaat sağlaması*" şeklinde rüşvet alma fiilleri düzenlenmiştir. Ayrıca, TCK'nın 252/ 3'de, "*rüşvet konusunda anlaş-*

10 Mehmet Emin **Artuk ve diğerleri**, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 16. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s. 796.

11 **Artuk ve diğerleri**, s. 795; **Özgenç**, İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Köttiye Kullanma Suçları, s. 80.

12 Radik Minivaleyevich **Kashapov**, "Ugolovnaya Otvetstvennost' za Melkoye Vzyatochnichestvo: Teoriya i Sudebnaya Praktika", Mezhdunarodnyy Nauchnyy Zhurnal "Simvol Nauki", N.1-1, 2017, s. 140.

maya varılması halinde suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur” denilerek, rüşvete konu menfaat temin edilmişse bile rüşvet anlaşmasının taraflarının rüşvet suçu tamamlanmış gibi cezalandırılacağı düzenlenmiştir.

Rüşvet alma fiilinin oluşması açısından tarafların rüşvet konusunda anlaşmaya varması yeterlidir. Rüşvete konu menfaatin rüşvet alana veya göstereceği üçüncü bir kişiye teslim edilmesi, aktarılması veya devredilmesiyle rüşvet suçu tamamlanır.¹³ Rüşvet suçunun oluşması için rüşvet anlaşmasına konu menfaatin kamu görevlisinin bizzat almasına gerek yoktur¹⁴. Kamu görevlisinin bilgisi dahilindeki ve göstereceği üçüncü bir kişiye menfaat sağlanmış olması, suçun tamamlanması açısından yeterlidir¹⁵.

TCK’nın rüşvet suçunu düzenleyen 252. maddesinin 1, 4 ve 9. fıkraları rüşvet verme bakımından yasaklanan fiil kişinin menfaat sağlamasıdır. Ayrıca ilgili maddenin 3. fıkrasında “*rüşvet konusunda anlaşmaya varmak*” yine 8.ve 9.fıkrasında ise “*menfaat temin, teklif veya vaat edilmesi*” şeklinde seçimlik hareketli suç olarak düzenlenmiştir¹⁶.

Rüşvet anlaşması teklifinin kamu görevlisinden mi yoksa özel kişiden mi geldiğinin bir önemi yoktur. Ayrıca rüşvete konu menfaatin, anlaşma sırasında veya daha sonra temin edilmesinin de rüşvet suçunun oluşması açısından bir önemi yoktur¹⁷. Nitekim TCK’nın 252. maddesinin 3. fıkrasına göre, taraflar rüşvet konusunda anlaşmaya varmışlarsa bu kişilerin hakkında suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur. Rüşvet anlaşmasının belirli bir işin yapılmasını veya yapılmamasını içermesi gerekir. Tarafların genel bir fikre varmaları durumunda rüşvet anlaşmasından söz etmek mümkün değildir¹⁸. Anlaşma yapıldıktan sonra taraflardan birinin vazgeç-

13 **Özgenç**, İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, s. 82.

14 **Artuk ve diğerleri**, s. 817.

15 **Özgenç**, İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, s. 82.

16 Necati **Meran**, Zimmet- Rüşvet-İrtikâp ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012, s. 296.

17 Veli Özer **Özbek ve diğerleri**, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 13. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 1105.

18 Erdal **Baytemir**, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Kapsamında Rüşvet Suçu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2010, s. 355.

mesi veya kamu görevlisinin göreviyle ilgili bir işi yapıp yapmaması rüşvet suçunun oluşmasına engel değildir¹⁹. Ayrıca anlaşma tarafların serbest iradeleriyle yapılmalıdır²⁰.

RFCK m.290/1' e göre, rüşvet alma suçu seçimlik hareketlerle işlenebilir. Bu seçimlik hareketler şu şekildedir; 1) kamu görevlisinin rüşvet verenin veya bu kişinin temsil ettiği diğer kişilerin lehine göreviyle ilgili bir işi yapması veya yapmaması, 2) kamu görevlisinin yerine getirdiği görevinin verdiği yetkiyi veya bu pozisyonun sağladığı diğer olasılıkları kullanarak başka kamu görevlisi tarafından rüşvet verenin veya temsil ettiği kişilerin lehine bir işin yapılmasını veya yapılmamasını sağlamak amacıyla menfaat elde etmesi²¹. RFCK m. 290/1'de kamu görevlisinin "hizmette genel koruma ve göz yumma (*popustitelstvo*)" amacıyla menfaat sağlaması, rüşvet suçunun kapsamında düzenlenmiştir. Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu'nun N 24 sayılı Kararı'na göre, "hizmette genel koruma" fiili, "özellikle rüşvet veren astın, teşvik ödemeleri için aday gösterilen kişilerin listelerine dahil edilmesinde, yerleşik usulün ihlali de dahil olmak üzere, bir astın gerekçesiz olarak daha yüksek bir göreve atanması" şeklinde tanımlanmıştır. Hizmette genel göz yumma kavramı, "rüşvet veren kişinin bir hizmet ihlali durumunda, denetim makamında yer alan kamu görevlisinin bu kişiye yönelik tedbir almaması" amacıyla rüşvet temin etmesi anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle kamu görevlisinin hiyerarşik astından gözetim ve denetim yetkisini ihmal etmek amacıyla menfaat temin etmesidir. Hizmette genel koruma ve genel göz yumma şeklinde işlenen rüşvet suçunun ayırt edici özelliği, kamu görevlisi ile rüşvet veren kişi arasında konusu belirsiz bir işin yapılmasına veya yapılmamasına ilişkin rüşvet anlaşması yapılmasının söz konusu olmasıdır²².

04.05.2011 tarih ve 97- FZ sayılı Federal Kanun'la RFCK'nın 291.1. maddesine rüşvette aracılık eden kişi hakkında cezai sorumluluk öngören

19 **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 1167.

20 Sahir **Erman/Çetin Özek**, Ceza Hukuku Özel Hükümler- Kamu İdaresine Karşı İşlenen Suçlar, 1. Bası, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1992, s. 96.

21 Aleksandr Viktorovich **Kulikov**/Anatoliy Nikolayevich **Polishchuk**, "Osobennosti ObYektivnoy Storony Polucheniya Vzyatki (ST. 290 UK RF)", İzvestiya Tulsogo Gosudarstvennogo Universiteta. Ekonomicheskiye i Yuridicheskiye Nauki, N(Sayı). 2, 2020, s. 44.

22 **Lyubavina**, s. 44.

hüküm eklenmiştir. RFCK'nın 291.1 maddesindeki düzenleme bağımsız bir suçtur²³.

RFCK m. 291.1/1'e göre rüşvete aracılık etmek "*önemli miktarda rüşvetin rüşvet veren veya rüşvet alan adına doğrudan aktarılması veya başka bir şekilde rüşvet verene ve (veya) rüşvet alan tarafa rüşvet alma ve verme konusunda aralarında bir anlaşmaya varılmasına veya gerçekleştirilmesi konusunda yardım etme*" şeklinde düzenlenmiştir. Kanunun bu hükmü yirmi beş bin Rus Rublesinden az miktardaki rüşvete aracılık etme bakımından bu hüküm uygulanamaz.

RFCK m. 291.1.'e göre rüşvete aracılık etme suçu, doktrinde "fiziki aracılık etme" olarak isimlendirilen rüşvet verenin veya rüşvet alanın gösterdiği kişiye rüşvete konu menfaatin aktarılması şeklinde işlenebileceği gibi, "*fikri aracılık etme*" olarak isimlendirilen, rüşvet anlaşmasının yapılmasına veya uygulanmasına yardım etmek şeklinde de işlenebilir²⁴. Bu seçimlik hareketlerden birinin yapılmasıyla rüşvete aracılık etme suçu oluşacaktır²⁵. Yine RFCK m.291.1/5'te rüşvet konusunda aracılık etmeyi vaat veya teklif etmek, rüşvete aracılık etme suçunun nitelikli hali olarak hüküm altına alınmıştır.

B. Fail

Bir suçta fail tek bir kişi olabileceği gibi birden fazla kişi de olabilir. Rüşvet suçunda TCK m. 252/2'de, rüşvet alan fail, "*görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için, doğrudan veya aracılar vasıtasıyla, kendisine veya göstereceği bir başka kişiye menfaat sağlayan kamu görevlisi*" şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre bu hükümden TCK m.6/1-c bendi kapsamına giren bir "kamu görevlisinin rüşvet alma fiilinin faili olabileceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu düzenlemeye göre kamu görevlisi sıfatına sahip olmayan bir kişinin rüşvet alan fail olması mümkün değildir. Bu nedenle rüşvet suçu özgü suç niteliğine sahiptir²⁶. TCK m.252/5'te "*Rüşvet teklif veya talebinin karşı tarafa iletilmesi, rüşvet anlaşmasının sağlanması veya rüşvetin temini hususlarında aracılık eden*

23 Maddonna Sergeyevna **Kochina**, "Posrednichestvo vo Vzyatochnichestve: İstoriya Zakonodatel'stva i Praktiki Protivodeystviya", Aktualnyye Problemy Rossiyskogo Prava, N(Sayı). 4, 2017, s. 117.

24 **Lyubavina**, s. 126.

25 Pavel **Yani**, "Problemy Kvalifikatsii Posrednichestva vo Vzyatochnichestve", Zakonnost, Tom 2, 2013, s. 25.

26 **Özen**, s. 187.

kişi, kamu görevlisi sıfatını taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın, müşterek fail olarak cezalandırılır.” denilerek suça iştirak edenlerin TCK’nın suça iştirak edenler hakkında genel hükümleri uygulanmayacağı, bu kişilerin müşterek fail olarak cezalandırılacağı öngörülmüştür. Yine TCK 252/6’da *“rüşvet ilişkisinde dolaylı olarak kendisine menfaat sağlanan üçüncü kişi veya tüzel kişinin menfaati kabul eden yetkilisinin, kamu görevlisi sıfatını taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın, müşterek fail olarak cezalandırılacağı”* öngörülmüştür.

6352 sayılı Kanun’la yapılan değişikliklerle rüşvet suçunun kapsamı genişlemiştir. Bu değişikliklerden biri de TCK m.252/8’de, kamu görevlisi olmasalar bile *“kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları”, “kamu kurum veya kuruluşlarının ya da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının iştirakiyle kurulmuş şirketler”, “kamu kurum veya kuruluşlarının ya da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının bünyesinde faaliyet icra eden vakıflar”, “kamu yararına çalışan dernekler”, “kooperatifler” ve “halka açık anonim şirketler adına hareket eden kişilerin”* kamu görevlisi olup olmadığına bakılmaksızın rüşvet suçunun faili olabilmesidir. Bu kurumlarda yetkili yönetim kurulu üyesi, genel müdür, müdür gibi kişilerin fiilleri rüşvet suçunu oluşturabilir²⁷. Ayrıca TCK’nın 252. maddesinin 9.fikrasına göre, *“yabancı bir devlette seçilmiş veya atanmış olan kamu görevlileri, uluslararası veya uluslararası mahkemelerde ya da yabancı devlet mahkemelerinde görev yapan hâkimler, jüri üyeleri veya diğer görevliler, uluslararası veya uluslararası parlamento üyeleri, kamu kurumu ya da kamu işletmeleri de dâhil olmak üzere, yabancı bir ülke için kamusal bir faaliyet yürüten kişiler, bir hukuki uyumsuzluğun çözümlenmesi amacıyla başvuru tahkim usulü çerçevesinde görevlendirilen vatanadaş veya yabancı hakemler, uluslararası bir anlaşmaya dayalı olarak kurulan uluslararası veya uluslararası örgütlerin görevlileri veya temsilcileri ”*rüşvet suçunun faili olabilirler. Bu kişiler bakımından yabancılık veya Türk vatandaşlığı şartı aranmamıştır²⁸.

RFCK’nın 290. maddesinin 1, 2 ve 3. fıkralarında rüşvet alma suçunun *“Kamu görevlisi, yabancı kamu görevlisi veya uluslararası bir kamu kuruluşunun bir görevlisi”* tarafından işlenebileceği düzenlenmiştir. RFCK’nın 285. maddesinin *“not”* bölümünün kapsamına giren bir kamu

²⁷ **Özgenç**, İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, s. 126.

²⁸ **Nabi Özalp**, Türk Ceza Kanununda Rüşvet Suçu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2018, s. 246.

görevlisi rüşvet alma suçunun faili olabilir. Kamu görevlisi sıfatını taşımayan bir kişinin rüşvet alma suçunu işlemesi mümkün değildir²⁹.

RFCK m. 285/not'a göre, “devlet organlarında, yerel yönetimlerde, kamu ve belediye kurumlarında, kamu iktisadi teşebbüslerinde, devlet şirketlerinde, devlet ve belediye üniter işletmelerde kontrol hissesi Rusya Federasyonuna veya Rusya Federasyonu veya belediyelerin kuruluşlarına ait anonim ortaklıklarda, Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri, diğer asker birimleri ve askeri oluşumlarda kurumsal ve idari fonksiyon veya idari-ekonomik fonksiyon” yerine getiren kişiler de kamu görevlisi sayılmaktadır.

Yabancı kamu görevlisi RFCK 290/not' a göre, “ bu maddenin 291, 291.1 ve 304. maddelerinde yer alan yabancı kamu görevlisi, yabancı bir devletin yasama, yürütme, idari veya yargı organlarında, herhangi bir pozisyonda bulunan, atanmış veya seçilmiş ve bir kamu kurumu veya kamu teşebbüsü dahil olmak üzere yabancı bir devlet için herhangi bir kamu görevini yerine kişi anlamına gelir” şeklinde tanımlanmıştır.

Söz konusu hükmün devamında uluslararası kuruluş görevlisi, “bir uluslararası kamu kuruluşunun bir görevlisi, uluslararası bir memur veya bu tür bir kuruluş tarafından onun adına hareket etmeye yetkilendirilmiş herhangi bir kişi anlamına gelir” şeklinde tanımlanmıştır. Yine, Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu'nun 09.07.2013 tarih ve N 24 sayılı “Rüşvet ve Diğer Yolsuzluk Suçlarında Adli Uygulama Hakkında” Kararı m.1'e göre, “Bir uluslararası kuruluşunun yetkilileri arasında, özellikle, kuruluşun uluslararası memur olan çalışanları, bir uluslararası kuruluş adına hareket etmeye yetkili kişiler, Rusya Federasyonu'nun üyesi olduğu uluslararası kuruluşların parlamento meclislerinin üyeleri, yetki alanı Rusya Federasyonu tarafından tanınan herhangi bir uluslararası mahkemede adli görevde bulunan kişilerin” uluslararası kamu kuruluşu görevlisi olarak kabul edilmesi gerekir³⁰.

29 Lyubavina, s. 69.

30 Aleksey Nikalayevich Tarbagayev, “İnostrannoye Dolzhnostnoye Litso Kak Sub"yekt Polucheniya Vzyatki Po UK RF”, Kriminologicheskii Zhurnal Baykalskogo Gosudarstvennogo Universiteta Ekonomiki İ Prava, N(Sayı). 1, 2014, s. 107.

C. Mağdur

Suçun mağduru, suçta korunan hukuki yararın sahibidir³¹. TCK sisteminde yalnızca gerçek kişiler suçun mağduru olabilir. Tüzel kişilerin ise suçtan zarar gören olduğu kabul edilmektedir.³² Öğretide ileri sürülen bir diğer görüşe göre herhangi bir kişi rüşvet suçunun mağduru olabilir. Bir kişiden gelen rüşvet teklifini kabul etmeyen tarafın rüşvet suçunun mağduru olabileceği ileri sürülmüştür³³. Ancak öğretideki hâkim görüşe göre, toplumu oluşturan herkes rüşvet suçunun mağduru. Bu durumda devlet ancak suçtan zarar görendir³⁴.

Rus hukukunda, N 174-FZ sayılı Rusya Federasyonu Ceza Muhakemesi Kanunu m. 42’de, mağdur, “*bir suçtan fiziksel, maddi, manevi zarar görmüş bir gerçek kişi ve ayrıca bir suç ile malına ve itibarına zarar verilen tüzel kişidir*” şeklinde tanımlanmıştır. Türk hukukunun aksine, Rus ceza hukukunda gerçek kişilerin yanı sıra tüzel kişilerin de mağdur olarak kabul edilmesi mümkündür. Rus doktrininde çoğunluğun desteklediği görüşe göre, rüşvet suçu ile korunan hukuki yarar kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetim idarelerinin toplum ile olan ilişkisidir. Kamu görevlisinin yasa dışı ve haksız menfaat sağlaması kamu kurumlarının ve kuruluşlarının itibarsızlaşmasına, kamu idaresinin işleyişinin bozulmasına sebep olmaktadır³⁵. Bu bakımdan Rus hukukunda kamu kurum ve kuruluşlarının rüşvet suçunun mağduru olduğunu söylemek mümkündür.

D. Konu

Suçun konusu suçun kanuni tarifindeki tipe uygun hareketin üzerinde gerçekleştiği maddi niteliğe sahip şeydir³⁶. Rüşvet suçunun konusu 765 sayılı mülga TCK’da “*para, hediye, her ne nam altında olursa olsun sağlanan diğer menfaatler ile alıp satılan veya ihale edilen taşınır ve taşınmaz malların gerçek değeri ile verilip alınan bedel arasındaki fahiş fark*”

31 **Özbek ve diğerleri**, s. 195.

32 **Özgenç**, İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, 2013, s. 86.

33 **Meran**, s. 76; Mahmut **Koca**, Zimmet-İrtikâp-Rüşvet-Nüfuz Ticareti ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, Adalet Yayınevi, Ankara 2014, s. 363.

34 İzzet **Özgenç**, İrtikap ve Rüşvet Suçları, Seçkin Yayıncılık, 2012, s. 83.

35 **Lyubavina**, s. 6.

36 **Özbek ve diğerleri**, s. 211.

şeklinde düzenlenmiştir. Özgenç'e göre rüşvet suçunun konusunu yalnızca maddi ve ekonomik değeri olan bir menfaat oluşturabilir³⁷.

RFCK m. 290'a göre, para, menkul kıymetler, diğer eşyalar (taşınır veya taşınmaz mallar), hizmet ve mülkiyet hakları rüşvet suçunun konusu oluşturmaktadır. Buna göre para, Rusya Bankasında tedavülde olan kâğıt banknotları veya madeni para ve yabancı ülke parasıdır.³⁸ Menkul kıymetler (değerli kâğıtlar), RF Medeni Kanunu m. 142'de senetler, hisse senetleri, mevduat ve tasarruf sertifikaları, ipotek, birim yatırım fonunun yatırım payı, konşimento, tahviller, çekler ve kanunda öngörülen şekilde tanınan diğer menkul kıymetlerdir. Diğer eşyalar ile, her türlü taşınır ve taşınmaz eşya ifade edilmektedir. Ayrıca özel kişilerin kullanımına izin verilmeyen silah, uyuşturucu maddeler de rüşvet suçunun konusunu oluşturabilir. Hizmet, özel hukukta fayda sağlanması veya ihtiyaçların karşılanması şeklinde satışa konu olabilen ve değeri para ile ölçülebilen eylemlerdir³⁹. Mülkiyet hakları, kullanımı ve bu mallardan yararlanma bu malları devretme ve tasarruf etme, bu malların elden çıkarılmasıyla ilgili yetkileri ifade etmektedir.

E. Rüşvet Suçunun Nitelikli Halleri

TCK m. 252/7'ye göre, “Rüşvet alan veya bu konuda anlaşmaya varan kişinin, yargı görevi yapan, hakem, bilirkişi, noter veya yeminli mali müşavir olması halinde, birinci fıkraya göre verilecek ceza üçte birinden yarısına kadar artırılır.” Buna göre, TCK m. 252/7'de sınırlı olarak sayılan kamu görevlileri hakkında verilecek cezanın artırılması gerekir. Türk hukukunda yalnızca rüşvet alan fail bakımından nitelikli hal düzenlenmiştir. Rüşvet veren fail ve rüşvete aracılık eden kişiler açısından cezayı ağırlaştırıcı nitelikli hal düzenlenmemiştir. Bu düzenlemede failin yaptığı kamu görevi esas alınarak cezanın artırılması düzenlenmiştir. Suçun, 2918 sayılı

³⁷ Özgenç, İrtikap ve Rüşvet Suçları, s. 84.

³⁸ Rusya Federasyonu Anayasasının 75. Maddesine göre, Rusya Federasyonu'nun para birimi “Ruble” dir, Para basma ve bu paraların dağıtılması Rusya Bankası tarafından gerçekleştirilmektedir. Rusya Bankasının tedavüldeki kağıt banknotları ve madeni paraları için bkz: Rusya Bankası Resmi İnternet Sitesi : https://www.cbr.ru/cash_circulation/

³⁹ Lev Panteylemonovich **Kurakov**/Vladimir L'vovich **Kurakov**, Bol'shoy Tolkovyy Slovar' Ekonomicheskikh i Yuridicheskikh Terminov, İzdatel'stvo Vuz i Shkola, Moskova 2001, s. 642.

Kanun'un Ek 11. maddesinde belirtilen kişiler tarafından işlenmesi de rüşvet suçunun nitelikli halini oluşturmaktadır. 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun Ek 11'inci maddesinde, “*Bu Kanunun 114'üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suç veya ceza tutanağını tanzim ile görevlendirilenlerin*” rüşvet suçunu işlemesi halinde verilecek cezanın yarı oranda artırılarak verileceği düzenlenmiştir.

RFCK'nın 290. maddesinin 3. fıkrasında yasa dışı bir işi yapmak veya yapmamak amacıyla menfaat temin etmek cezayı ağırlaştırıcı nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Kamu görevlisinin, ilgili mevzuatta belirlenen yetkisini kullanarak, yasadışı bir davranışta bulunmuş olması gerekir⁴⁰. Yine, RFCK m. 291.1/2'de rüşvete aracılık etme suçu açısından yasa dışı bir işin yapılması veya yapılmaması amacıyla rüşvet suçuna aracılık etmek, rüşvete aracılık etme suçunun nitelikli hali olarak düzenlenmiştir.

RFCK m. 290/1/not' a göre, rüşvetin miktarı menkul kıymetlerin, diğer mülkiyet haklarının veya hizmetlerin parasal değeri dikkate alınarak hesaplanır. Hükme göre, bu sayılanların değeri yirmi beş bin rubleden fazla ise, “önemli miktarda rüşvet”, yüz elli bin rubleden fazla ise “büyük miktarda rüşvet”, bir milyon rubleden fazla ise özellikle “çok büyük miktarda rüşvet” şeklinde adlandırılmıştır. Önemli, büyük ve özellikle çok büyük miktarda menfaatlerin rüşvet olarak alınması, verilmesi ve bunlara aracılık edilmesi rüşvet suçlarının nitelikli hallerini oluşturmaktadır⁴¹.

RFCK'nın 35/7. maddesine göre, “*Suçun bir grup kişi, önceden anlaşmış bir grup kişi, organize grup, suç birliği (suç örgütü) tarafından işlenmesi bu Kanunda öngörülen esaslar ve sınırlar içinde daha ağır cezaya sebep olur*”. RFCK m. 290/5/a'ya göre, önceden anlaşmış bir grup kamu görevlisi veya organize grup tarafından rüşvet alınması⁴², önceden anlaşmış bir grup kişi, organize grup, suç birliği (suç örgütü) tarafından rüşvet verilmesi, RFCK m. 291.1/ 3/ a'da önceden anlaşmış bir grup kişi, organize grup, suç birliğinin rüşvete aracılık etme fiilleri rüşvet suçunun cezasını ağırlaştırıcı nitelikli hal olarak düzenlenmiştir.

40 A.İ. **Burmenskiy**, “Problemy Kvalifikatsii Polucheniya Vzyatki za Nezakonnyye Deystviya (Bezdeystviye)”, Vestnik Studencheskogo Nauchnogo Obshchestva GOU VPO “Donetskiy Natsional'nyy Universitet”, Tom. 4, N.1, 2018, s. 116.

41 **Lyubavina**, s. 71.

42 İ. Ya **Kozachenko/G.N Novoselov** vd., Ugolovnoye Pravo Osobennaya Chast, 4. Bası, İzdatelstvo Norma, Moskva 2008, s. 818-819.

RFCK'nın 291.1 maddesinin 2. fıkrasında kamu görevlisinin görevin verdiği yetkileri kullanarak rüşvet suçuna aracılık etmesi cezayı ağırlaştırıcı nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Bu nitelikli hal açısından ilk olarak bir yetki olmalı, ikincisi ise bu yetki rüşvete aracılık etmek için kullanılmalıdır.

RFCK m. 291.2/2⁴³'de, küçük rüşvet suçunun nitelikli hali⁴⁴, “2. *Bu fiillerin, işbu kanununun 290.291.291-1. maddelerinde düzenlenen suçlardan veya bu maddede düzenlen suçtan dolayı sabıka kaydı olan kişi tarafından işlenmesi halinde fail, bir milyon ruble para cezası veya hükümlünün bir yıla kadar maaşının veya diğer gelirinin alınması ya da üç yıla kadar iyileştirici işlerde çalıştırma veya dört yıllık süreyle özgürlüğünün kısıtlayıcı ceza veya üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*” denilerek tekerrür hükmü şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre, kişi daha önce rüşvet alma, verme veya küçük rüşvet suçlarından birini işlemiş olmalıdır ve bu suçlar nedeniyle kişi hakkında verilmiş kesin mahkûmiyet kararı bulunmalıdır⁴⁵.

IV. MANEVİ UNSUR

Fiil ile fail arasında psikolojik bağ olmaksızın gerçekleştirilen davranış fiil niteliği taşımaz ve dolayısıyla bir suçun varlığından söz edilemez⁴⁶. TCK m. 21/1'de, “*Suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır.*” denilerek suçların kural olarak kasten işlenebileceği öngörülmüştür. TCK ve RFCK sisteminde suçların kural olarak kasten işlenebileceği kabul edilmektedir. Bir fiilin taksirli şeklinin cezalandırabilmesi için kanunda bunun açık bir şekilde öngörülmüş olması gerekir. TCK sisteminde rüşvet suçunun⁴⁷ ve RFCK sisteminde rüşvet alma, rüşvet verme ve rüşvete aracılık etme suçlarının yalnızca kasten işlenebilmesi mümkündür. Rüşvet suçunda kast, kamu görevlisinin görevin ifasıyla ilgili bir işin yapılması veya yapılmaması amacıyla haksız menfaat sağlama bilinci ve serbest iradesiyle hareket etmesi veya kişinin görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması

43 Rusya Federasyonu Ceza Kanunu: <http://base.garant.ru/10108000/921fc92e9719a322691e3e022ec75b7b/>

44 **Kashapov**, s. 144.

45 **Kashapov**, s. 144.

46 İzzet **Özgenç**, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler), Ankara 2006, s. 233.

47 **Özgenç**, İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, s. 86.

veya yapmaması amacıyla kamu görevlisine haksız menfaat temin etme bilinci ve serbest iradesiyle hareket etmesidir⁴⁸.

Türk doktrininde rüşvet suçunun olası kastla da işlenebileceği kabul edilmektedir⁴⁹. Rus doktrininde ise rüşvet suçlarının yalnızca doğrudan kastla işlenebileceği konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Kamu görevlisi, bir kişinin (veya bu kişinin temsil ettiği diğer kişilerin) yararına, göreviyle ilgili bir işi yapmak veya yapmamak için menfaat sağladığını bilmektedir ve menfaati almak istemektedir. Bu nedenle öğretide rüşvet alma (RFCK m.290) suçunun yalnızca doğrudan kastla işlenebileceği kabul edilmektedir⁵⁰.

Bazı suç tanımlarında amaç veya saik, suçun temel şekli bakımından manevi unsur olarak aranmaktadır⁵¹. Rüşvet suçu bakımından TCK 252/2' de, “görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması ya da yapmaması için, doğrudan veya aracilar vasıtasıyla kendine veya göstereceği bir başka kişiye menfaat sağlaması” denilerek, kişinin “saik” ile hareket etmesi suçun temel şekli açısından aranmaktadır⁵². Yine TCK m.252/1 ve 2'de, “görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için”, TCK m.252/8'de, “görevlerinin ifasıyla ilgili bir işin yapılması veya yapılmaması amacıyla” hareket etmesi şeklindeki düzenlemeler, kastın yanı sıra amacın da suçun temel şekli bakımından aranan bir manevi unsur olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kamu görevlisinin görevin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması amacıyla menfaat temin etmesi, suçun temel şekli açısından aranan amaç unsurunu oluşturmaktadır.

RFCK m. 290'da kamu görevlisinin suçu işlerken özel bir saikle veya özel bir amaçla hareket etmesi, manevi unsur olarak aranmamıştır. Ancak, uygulamada uzun yıllar boyunca Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi'nin kamu görevlisinin fiillerini rüşvet suçu olarak nitelendirmek için kullandığı tek ölçüt, kamu görevlisinin zenginleşme arzusu(koryst) saikiyle hareket edip etmemesidir. Rus dilinde “koryst”; kazanç sağlama tut-

48 **Özgenç**, İrtikap ve Rüşvet Suçları, s. 87.

49 **Özbek ve diğerleri**, s. 1119; **Baytemir**, s. 364; **Özen**, s. 199; **Koca**, s. 387.

50 **Lyubavina**, s. 64.

51 **Artuk ve diğerleri**, s. 817.

52 **Koca**, s. 378.

kusu, maddi menfaat sağlama, her türlü yolla zenginleşme arzusu, açgözlülük, kişisel çıkar anlamına gelmektedir⁵³. Somut olayda koryst saikinin yokluğu rüşvet almakla görevi kötüye kullanmak arasında ayırım yapmak için kullanılan tek ölçüttür⁵⁴. Parasal veya maddi kazanç sağlama veya zenginleşme arzusu saiki, Rus hukukunda “*korystnyye pobuzhdeniye*” şeklinde ifade edilmektedir. Öğretideki bir görüşe göre, koryst saikinin rüşvet alma suçunu düzenleyen maddelerde rüşvet alma açısından kastın yanında aranan bir özellik olarak düzenlenmesi, suçun işlevselliği bakımından rüşvete ilişkin düzenlemeyi pasif hale getirecektir. Zira bu şekilde bir sınırlama, bazı fiilleri rüşvet alma suçu olmaktan çıkaracaktır. Bu nedenle rüşvet alan kamu görevlisinin “*koryst*” saikiyle hareket ettiği varsayılmalıdır ve bunun her somut olayda kanıtlanmasına gerek yoktur⁵⁵.

V. HUKUKA AYKIRILIK UNSURU

İşlenen fiilin cezalandırılabilmesi için yalnızca ceza normunda düzenlenen unsurlara uygun bir fiil olması yeterli olmayıp, aynı zamanda somut olayda hukuka uygunluk nedenlerinin bulunmaması gerekir⁵⁶. Öğretide, TCK’da “*kanun hükmünü icra*”, “*amirin emrini ifa*”, “*meşru savunma ve zorunluluk hali*”, “*hakkın kullanılması ve ilgilinin rızası*” şeklinde düzenlenen hukuka uygunluk nedenlerinin rüşvet suçu bakımından uygulanmasının mümkün olmadığı görüşü hakimdir.⁵⁷ Gerçekten de meşru savunma ve ilgilinin rızası şeklindeki hukuka uygunluk nedenlerinin rüşvet suçunda uygulanması mümkün değildir. Öğretide bazı durumlarda TCK m. 25’te düzenlenen zorunluluk halinin rüşvet suçu açısından uygulanabileceğine yönelik bir görüş mevcuttur.⁵⁸

53 Lyubavina, s. 64.

54 Lyubavina, s. 64.

55 Sergey Vladimirovich İzosimov, “Sub”yektivnaya Storona Polucheniya i Dachı Vzyatki: Ugolovno-Pravovoy Analiz(Subjective Element of Bribe Giving and Taking: Criminal-Legal Aanalysis)”, Aktual’nyye Problemy Ekonomiki i Prava, N. 4, 2012, s. 39.

56 Mahmut Koca/İlhan Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 262-265.

57 Özbek ve diğerleri, s. 1118; Özen, s. 201.

58 Zeki Hafizoğulları/Aygün Eşitli, Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar, US-A Yayıncılık, Ankara 2014, s. 63.

RFCK’da hukuka uygunluk nedenleri, “meşru müdafaa”, “suç işleyen kişinin tutuklanması sırasında verilen zarar”, “fiziksel veya zihinsel zorlama”, “zorunluluk hali”, “makul risk” ve “emrin veya talimatın yerine getirilmesi” şeklinde düzenlenmiştir. RFCK m.39/1’de, “kişinin veya diğer kişilerin haklarını, toplumun veya devletin kanunla korunan menfaatlerini doğrudan tehdit eden bir tehlike varsa ve bu tehlikenin başka yollarla ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı durumda ve zorunluluk halinin sınırları aşılmadan, aşırı zorunluluk halinde ceza hukuku ile korunan menfaatler zarar vermek suç değildir” şeklinde zorunluluk hali düzenlenmiştir. Zorunluluk hali, Rus hukukunda rüşvet suçu bakımından geçerli bir hukuka uygunluk nedenidir. Fakat zorunluluk hali, yalnızca rüşvet gaspı halinde uygulanabilir. Rüşvet veren kişi kendi hak ve menfaatlerini korumak amacıyla rüşvet vermiş olabilir. Bu gibi durumlarda, kamu görevlisinin teslim aldığı menfaatin, sahibine iade edilmesi gerekir.

Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu’nun 9 Temmuz 2013 tarih ve N 24 sayılı Kararı m.30’a göre, “Rüşvetin gaspı durumunda, para, değerli eşya, diğer mülkleri kamu görevlisine devretmeye zorlanan kişinin suç oluşturmayan fiillerinin rüşvet gaspından ayırt edilmesi gerekir. Rüşvet olarak verilen eşyanın sahibinin veya temsil ettiği kişilerin kanunla korunan menfaatlerine zarar gelmesini önlemek için başka hiçbir yasal yol olmadığında, aşırı zorunluluk durumunda veya cebir(zihinsel zorlama) durumunda⁵⁹ (RFCK 39. maddesi ve 40. maddesinde gösterilen durumlarda)”⁶⁰ zorunluluk veya cebir durumunda verilen eşyanın sahibine iade edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla kararda belirtildiği gibi kendisine veya kişinin temsil ettiği kuruluşun kanunla korunan menfaatlerine zarar gelmesini önlemek için aşırı zorunluluk halinde kişinin

59 RFCK 40’ncı maddesi 22 fıkrası şu şekildedir: “Ceza hukuku tarafından korunan menfaatlere zihinsel zorlama ve fiziksel zorlama sonucunda zarar verme sorumluluğu, kişinin hareketlerini yönetme kabiliyetine sahip olmasının belirlenmesinde, bu Kanunun 39. maddesi hükümleri dikkate alınacaktır” (Çevrimiçi) RFCK:<http://base.garant.ru/10108000/f9b0119a4fce7561a213cdc9af189098/#ixzz6d2Pg2IBJ>

60 Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulunun 9 Temmuz 2013 Tarih Ve N 24 sayılı "Rüşvet ve Diğer Yolsuzluk Suçlarında Adli Uygulama Hakkında" Kararının 30’uncu maddesi, Yüksek Mahkemenin Genel Kurulunun 24.12.2019 tarih ve N59 sayılı kararı ile karar metnine eklenerek değişiklik yapılmıştır. Bu karar metni için : (Çevrimiçi). “ConsultantPus” Mevzuat ve İçtihat Sistemi; <http://www.consultant.ru/>

rüşvet vermesi durumunda rüşvet verene ceza verilmeyecektir. Ancak kişinin fiili suç niteliğini taşıdığından, kişinin mağdur olarak kabul edilmesi de mümkün değildir.

VI. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

A. Teşebbüs

TCK m. 252/4'te özel teşebbüs hükmü düzenlenmiştir, “*Kamu görevlisinin rüşvet talebinde bulunması ve fakat bunun kişi tarafından kabul edilmemesi ya da kişinin kamu görevlisine menfaat temini konusunda teklif veya vaatte bulunması ve fakat bunun kamu görevlisi tarafından kabul edilmemesi hâllerinde fail hakkında, birinci ve ikinci fıkra hükümlerine göre verilecek ceza yarı oranında indirilir*”. Rüşvet suçunun teşebbüs aşamasında kalması durumunda söz konusu hüküm özel norm niteliğinde olduğundan TCK m. 35/2'de teşebbüse ilişkin düzenlenen genel hüküm uygulanmayacak, TCK m. 252/4 hükmü gereğince verilecek ceza, suçun tamamlanmış hali için öngörülen cezanın yarısı olarak verilecektir. Öğretide hâkim görüşe göre bu düzenleme özel bir teşebbüs hükmüdür⁶¹.

RFCK m. 30/3'te, “*kişinin doğrudan bir suçu işlemeyi amaçlayan kasıtlı hareketi (hareketsizliği) kişinin kontrolü dışındaki nedenlerle tamamlanmamışsa suç işlemeye teşebbüs, olarak kabul edilir*” denilerek suça teşebbüs düzenlenmiştir. Öğretide rüşvet suçuna teşebbüsün mümkün olduğu konusunda görüş birliği bulunduğu ifade etmek mümkündür⁶². Rüşvet alma, rüşvet verme ve rüşvete aracılık etme suçları teşebbüs aşamasında kaldığı durumda, teşebbüse ilişkin RFCK'nın genel hükümleri uygulanır. Rüşvet suçları açısından özel bir teşebbüs hükmü düzenlenmemiştir.

61 **Tezcan/Erdem/Önok**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 1172; **Özgenç**, İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, s. 96,

62 Tatyana **Gennadyevna**, “Ugolovno-Pravovaya Kharakteristika Prigotovleniya k Polucheniyu Vzyatki i Pokusheniye na Polucheniyu Vzyatki”, Probely V Rossiyskom Zakonodatel'stve. Yuridicheskiy Zhurnal, N.3, 2009, s. 83.

B. İştirak

Rüşvet suçu karşılaşma suç niteliğinde olduğundan⁶³rüşvet alan fail ile rüşvet veren fail arasında iştirak mümkün değildir⁶⁴. Bu failer aynı amaca yönelik ama farklı yönlerden hareket eden failleridir⁶⁵. Dolayısıyla rüşvet suçunda rüşvet alan ve rüşvet veren olmak üzere iki fail vardır⁶⁶.

Rüşvet suçu açısından iştirak, rüşvete aracılık etme fiili şeklinde gerçekleşmektedir. 6352 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle 5237 sayılı TCK m. 252/5’te özel bir iştirak hükmü, “*Rüşvet teklif veya talebinin karşı tarafa iletilmesi, rüşvet anlaşmasının sağlanması veya rüşvetin temini hususlarında aracılık eden kişi, kamu görevlisi sıfatını taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın, müşterek fail olarak cezalandırılır*” şeklinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre rüşvet suçuna aracılık eden kişinin rüşvet alanın veya rüşvet verenin fiiline iştirak ettiğine bakılmaksızın müşterek fail olarak cezalandırılacaktır.

TCK m. 252/6’da, özel iştirak hükmüne yer verilmiştir. Buna göre, “*Rüşvet ilişkisinde dolaylı olarak kendisine menfaat sağlanan üçüncü kişi veya tüzel kişinin menfaati kabul eden yetkilisi, kamu görevlisi sıfatını taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın, müşterek fail olarak cezalandırılır*”. Bu durumda kendisine menfaat sağlanan üçüncü kişinin, bu menfaatin rüşvet ilişkisinden kaynaklandığını biliyor olması gerekir⁶⁷.

04.05.2011 tarih ve 97- FZ sayılı Federal Kanun’la rüşvete aracılık etme suçu RFCK’ya eklenmeden önce rüşvete aracılık eden kişiler RFCK m. 33/5 kapsamında suça yardım eden olarak suça iştirak hükümlerinden sorumlu tutulmaktaydı⁶⁸. Söz konusu Kanunla yapılan değişiklik sonrası “önemli miktarda”, yani yirmi beş bin Rus Rublesinden fazla miktarda rüşvetin alınıp, verilmesine aracılık eden kişilerin sorumluluğu RFCK’nın 291.1. maddesine göre belirlenir.

⁶³ Özgenç, İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, s. 112.

⁶⁴ Tezcan/Erdem/Önok, s. 1173.

⁶⁵ Artuk ve diğerleri, s. 822; Özgenç, İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, s. 112.

⁶⁶ Özgenç, İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, s. 112-113.

⁶⁷ Özgenç, İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, s. 112-113.

⁶⁸ Ya. V. Garmyshev, “Problemy Kvalifikatsii Posrednichestva Pri Vzyatochnichestve” EB BGU, Obshchestvennyye Nauki Gosudarstvo i Pravo. Yuridicheskiye Nauki, 2017, s. 60.

Suçta iştirakin diğer türleri RFCK'nın 33. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre suça, fail (şerik), organizatör yani suçu düzenleyen, azmettiren ve yardım eden şeklinde iştirak mümkündür. Rüşvet suçuna aracılık etmek dışında fail, azmettiren ve yardım eden olarak iştirak mümkündür. Azmettiren açısından örneğin, rüşvet veren kişi, kamu görevlisini belgede sahtecilik suçunu işlemesi için teşvik ediyorsa; bu durumda rüşvet veren kişi hem rüşvet verme suçundan hem de suça azmettirmekten sorumlu olur⁶⁹.

C. İçtima

5237 sayılı TCK'da rüşvet suçuna ilişkin özel içtima hükmü öngörülmemiştir. Bu nedenle içtima konusunda Kanun'un genel hükümlerinin uygulanması gerekir⁷⁰. Rüşvet suçu, bir başka suça araç suç olarak işlenebileceği gibi; bir başka suçla birlikte de işlenebilir. Bu durumda gerçek içtima hükümleri gereği kişinin her suçtan ayrı ayrı cezalandırılması gerekecektir. Örneğin bir kamu görevlisi tanık olduğu bir suçu yetkili mercie bildirmemek için menfaat sağlarsa hem rüşvet suçundan hem TCK m. 279' da düzenlenen "*kamu görevlisinin suçu bildirmemesi*" suçundan ayrı ayrı cezalandırılması gerekir⁷¹. Görevi kötüye kullanma suçu ile rüşvet suçu arasında genel-özel norm ilişkisi vardır. Zira rüşvet suçu görevi kötüye kullanma suçunun özel bir görünüm şeklini oluşturmaktadır. Bu nedenle rüşvet alan kamu görevlisine genel norm niteliğindeki görevi kötüye kullanma suçundan dolayı değil, özel norm niteliğindeki rüşvet suçundan dolayı ceza verilmesi gerekir⁷².

Rüşvet suçunun zincirleme suç şeklinde işlenmesi mümkündür Aynı suçu işleme kararının icrası kapsamında menfaatin kısım kısım sağlanması durumunda zincirleme suç şeklinde işlenen tek suçun olduğunu söylemek mümkündür⁷³. Kamu görevlisi bir suç işleme kararının icrası kapsamında, bir kişiden farklı zaman dilimlerinde menfaat temin ederse, zincirleme suç hükümleri uygulanacak ve faile verilecek ceza artırılabilecektir⁷⁴. Rus ceza

⁶⁹ Lyubavina, s. 105.

⁷⁰ Artuk ve diğerleri, s. 824.

⁷¹ Artuk ve diğerleri, s. 366; Koca, s. 398; Baytemir, s. 366.

⁷² Özbek ve diğerleri, s. 1126; Koca, s. 398; Özen, s. 216.

⁷³ Özbek ve diğerleri, s. 1126.

⁷⁴ Koca, s. 399; Baytemir, s. 367.

hukukunda rüşvet suçlarının içtimasına ilişkin Kanun'un genel hükümleri uygulanmaktadır.

VII. ETKİN PİŞMANLIK

Kanun koyucu rüşvet suçunun işlenmesini engellemek ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla TCK 254.⁷⁵ maddesinde etkin pişmanlık hükümlerine yer vermiştir⁷⁶. Zira rüşvet suçunda rüşvet alan ve rüşvet veren, rüşvet anlaşmasının taraflarıdır ve bu nedenle her iki tarafın da fail olması, rüşvet suçunun açıklığa kavuşmasına çoğu zaman engel olmaktadır. 5237 sayılı TCK'nın 254. maddesinin 1. fıkrasında rüşvet alan kamu görevlisi, 2. fıkrasında rüşvet veren kişi, 3.fıkrasında ise suça iştirak eden diğer kişiler açısından etkin pişmanlık hükmü öngörülmüştür. Söz konusu maddenin 4.fıkrasında, yabancı kamu görevlilerine rüşvet veren kişilerin durumu yetkili makama bildirseler dahi etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanamayacağı düzenlenmiştir. Durumu yetkili makama bildiren ve diğer koşulları yerine getiren fail hakkında cezaya hükmolunmayacaktır. Ancak, rüşvet konusu menfaatin müsadere edilmesi gerekir⁷⁷.

5237 sayılı Kanun'da 6352 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle birlikte, etkin pişmanlığa ilişkin “*soruşturma başlamadan önce*” ifadesi, “*durum resmi makamlarca öğrenilmeden önce*” şeklinde değiştirilmiştir. Dolayısıyla resmi makamın durumu fiilen öğrenmesi halinde fail etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanamayacaktır.

⁷⁵ TCK 254.maddesi şu şekildedir: “ (1) Rüşvet alan kişinin, durum resmi makamlarca öğrenilmeden önce, rüşvet konusu şeyi soruşturmaya yetkili makamlara aynen teslim etmesi halinde, hakkında rüşvet suçundan dolayı cezaya hükmolunmaz. Rüşvet alma konusunda başkasıyla anlaşan kamu görevlisinin durum resmi makamlarca öğrenilmeden önce durumu yetkili makamlara haber vermesi halinde de hakkında bu suçtan dolayı cezaya hükmolunmaz.

(2) Rüşvet veren veya bu konuda kamu görevlisiyle anlaşmaya varan kişinin, durum resmi makamlarca öğrenilmeden önce, pişmanlık duyarak durumdan yetkili makamları haberdar etmesi halinde, hakkında rüşvet suçundan dolayı cezaya hükmolunmaz.

(3) Rüşvet suçuna iştirak eden diğer kişilerin, durum resmi makamlarca öğrenilmeden önce, pişmanlık duyarak durumdan yetkili makamları haberdar etmesi halinde, hakkında bu suçtan dolayı cezaya hükmolunmaz.

(4) Bu madde hükümleri, yabancı kamu görevlilerine rüşvet veren kişilere uygulanmaz.”

⁷⁶ Tezcan/Erdem/Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 1168.

⁷⁷ Artuk/ Gökçen, Gerekçeli Ceza Kanunları, s. 302.

TCK'nın 254. maddesine göre etkin pişmanlıktan yararlanan kişi hakkında "cezaya hükmolunmaz". Kişinin etkin pişmanlığın tüm şartlarını yerine getirmesi durumunda, bu kişi hakkında soruşturma evresinde CMK m. 171'e göre "*kovuşturmaya yer olmadığı kararı*" verilebilecektir. Etkin pişmanlık durumu kovuşturma aşamasında öğrenilirse, kişi hakkında CMK m. 223'e göre, "*ceza verilmesine yer olmadığı kararı*" verilebilecektir⁷⁸.

TCK m. 254/1'de rüşvet alan failin etkin pişmanlığı, "*Rüşvet alan kişinin, durum resmi makamlarca öğrenilmeden önce, rüşvet konusu şeyi soruşturmaya yetkili makamlara aynen teslim etmesi halinde, hakkında rüşvet suçundan dolayı cezaya hükmolunmaz*" şeklinde düzenlenmiştir. Rüşvet alma konusunda başkasıyla anlaşan kamu görevlisinin, olayın resmi makamlarca öğrenilmesinden önce, durumu yetkili makamlara haber vermesi halinde de hakkında bu suçtan dolayı cezaya hükmolunmaz.

Rüşvet alan failin etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanabilmesi için rüşvet anlaşmasına konu olan nesnenin yetkili makama aynen teslim edilmesi gerekir. Kısmen teslim edilmesi veya failin bu şeyi teslim edeceğine dair taahhüdü kişinin etkin pişmanlık hükümlerinden yaralanması bakımından yeterli değildir⁷⁹. Zira kanun metninde "*aynen teslim*" ibaresine yer verilmiştir. Rüşvet anlaşmasının yapılmış olması fakat anlaşmaya konu şeyin rüşvet alana teslim edilmediği durumda, durumun yetkili makamlara bildirilmesi yeterli görülmektedir. Manevi nitelik taşıyan ve teslim etmeye elverişli olmayan menfaat söz konusu ise bu durumda yetkili makamlara durumun bildirilmesi etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanması için yeterli olacaktır⁸⁰.

Etkin pişmanlığın şartlarının gerçekleşmesi durumunda rüşvet alan hakkında cezaya hükmolunmaz. Fakat failin suç vasfı devam ettiğinden, rüşvet olarak verilen ve rüşvet alan tarafından yetkili makama teslim edilen menfaatin müsadere edilmesi gerekecektir⁸¹. Rüşvet vereninin veya rüşvete aracılık eden kişinin etkin pişmanlığı TCK'nın 254. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu hükme göre: "*Rüşvet veren veya bu konuda*

⁷⁸ Artuk ve diğerleri, s. 828.

⁷⁹ Tezcan/Erdem/Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 1170; Özbek ve diğerleri, s. 1124.

⁸⁰ Özalp, s. 422.

⁸¹ Ufuk Ünlü, "Son Değişiklik Kapsamında Rüşvet Suçu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, N.102, 2017, s. 337.

kamu görevlisiyle anlaşmaya varan kişinin, durum resmi makamlarca öğrenilmeden önce, pişmanlık duyarak durumdan yetkili makamları haberdar etmesi halinde, hakkında rüşvet suçundan dolayı cezaya hükmolunmaz". 5237 sayılı TCK'da 6352 sayılı Kanun'la değişiklik yapılmadan önce, rüşvet veren failin etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanması durumunda, bu kişinin ceza sorumluluğunun olmayacağı; kamu görevlisine temin edilen menfaatin kendisine iade edilmesi gerektiği düzenlenmiştir. 6352 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten sonra rüşvet veren kişinin cezai sorumluluğunun olmayacağı düzenlenmiş; ancak kamu görevlisine verilen menfaatin rüşvet verene iadesini öngören hüküm madde metninden çıkartılmıştır. Dolayısıyla menfaat kamu görevlisinden alınarak müsadere edilecektir⁸².

TCK'nın 254'üncü maddesinin 4'üncü fıkrasında "*Bu madde hükümleri, yabancı kamu görevlilerine rüşvet veren kişilere uygulanmaz*" şeklinde düzenleme bulunmaktadır. Yabancı kamu görevlisine rüşvet verilmesi durumunda rüşvet veren işlediği fiillerden pişmanlık duyarak suçun resmi makamlara tarafından öğrenilmesinden önce durumu yetkili makamlara bildirirse bile rüşvet suçunun sorumluluğundan kurtulamayacaktır. Bu hüküm yalnızca rüşvet veren fail bakımından geçerlidir⁸³. Dolayısıyla yabancı kamu görevlisinin ve diğer rüşvete iştirak eden kişilerin etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanmaları mümkündür.

Rüşvet alanın veya rüşvet verenin fiillerine iştirak eden kişilerin etkin pişmanlığı, TCK'nın 254'üncü maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu hükme göre "*Rüşvet suçuna iştirak eden diğer kişilerin, durum resmi makamlarca öğrenilmeden önce, pişmanlık duyarak durumdan yetkili makamları haberdar etmesi halinde, hakkında bu suçtan dolayı cezaya hükmolunmaz.*" Bu hükümde suça iştirak eden kişilerin rüşvet veren ve rüşvet alan kişinin fiillerine iştirak eden olarak etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanabileceği öngörülmüştür⁸⁴. İştirak eden kişilerin bu hükümden yararlanabilmesi için durumun yetkili makamlara bildirilmesi yeterli görülmüştür. Bunun dışında rüşvet konusu menfaatin yetkili makama teslim edilmesi şartı aranmamıştır⁸⁵. Ayrıca suça iştirak eden kişiler birden fazla

82 Ünlü, s. 337.

83 Tezcan/Erdem/Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 1171.

84 Artuk ve diğerleri, s. 828.

85 Özbek ve diğerleri, s. 1126.

ise yalnızca durumu yetkili makama bildiren kişi etkin pişmanlık hükmünden yararlanabilecektir⁸⁶. Durumun resmi makamlar tarafından öğrenilmemiş olması koşulu ve yetkili makamın hangi makam olduğu konusunda yukarıda yaptığımız açıklamalar rüşvet veren fail ve rüşvete aracılık eden fail açısından da geçerlidir.

RFCK m. 291/not kısmında, “*Not. Rüşvet veren kişi, suçun ifşa edilmesine ve (veya) soruşturulmasına aktif olarak katkıda bulunmuşsa ve rüşvet gaspına maruz kalmışsa veya bir suçu işledikten sonra durumu gönüllü olarak rüşvet verme konusunda ceza davası açma hakkına sahip kuruma bildirmişse cezai sorumluluktan muaftır*” denilerek rüşvet veren kişinin etkin pişmanlığı düzenlenmiştir. Kanunda, küçük rüşvet suçuna ilişkin buna benzer bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre, bu hükümde etkin pişmanlıktan yararlanmak bakımından iki koşul öngörülmüştür⁸⁷;

Bunlar rüşvet veren kişinin suçun ifşa edilmesine ve (veya) soruşturulmasına aktif olarak katkıda bulunması, somut olayda rüşvet gaspı olması ve (veya) kişinin suçu işledikten sonra rüşvet verme konusunda dava açmaya yetkili makama durumu bildirilmesidir. İkinci koşul iki seçenek hareketten oluşmaktadır. Birincisi, kişi rüşvet gaspı nedeniyle rüşvet vermiş olmalıdır. İkincisi, kişi suçun işlenmesinden sonra, işlenen suçun gizli kalmasını önlemek amacıyla aktif eylemlerde bulunmalıdır. Yüksek Mahkeme'nin görüşüne göre, aktif eylemlerde bulunmak için suçu işleyen kişinin belirli hareketleri icra etmesi gerekir. Fiiller somut olayda suçun özelliğine göre farklı şekillerde icra edilebilir⁸⁸. Rüşvet alan faile ilişkin özel etkin pişmanlık hükmü düzenlenmemiştir⁸⁹.

RFCK'nın 291.1. maddesinin 5. fıkrasına “not” olarak eklenen bendinde “*Not. Bu maddede öngörülen bir suçu işleyen bir kişi, suçun ifşa edilmesine ve (veya) suçun önlenmesine aktif olarak katkıda bulunmuşsa ve işlenen suçu gönüllü olarak ceza davası açmaya yetkili olan kuruma bildirmişse cezai sorumluluktan kurtulur*” denilerek rüşvete aracılık eden kişiler için özel bir etkin pişmanlık hükmü öngörülmüştür.

⁸⁶ Ali **Parlar**, Türk Ceza Kanunu Şerhi (Cilt II), Bilge Yayınevi, Ankara 2015, s. 2764.

⁸⁷ Denis **Grishin**, “Osvoboshdeniya Ot Ugolovnoy Otvestvennosti Za Dolzhnostnyye Prestupleniya”, Nauchnyy Yezhegodnik Instituta Filosofii I Prava Ural'skogo Otdeleniya Rossiyskoy Akademii Nauk, Tom.15,N.1,2015,s. 144; **Lyubavina**, s. 109.

⁸⁸ **Lyubavina**, s. 109; **Grishin**, s. 149.

⁸⁹ **Grishin**, s. 144-145.

VIII. RÜŞVET GASPI

Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu'nun kararının 18. bendine göre bir kamu görevlisinin, kişinin (rüşvet veren kişinin) meşru çıkarlarına zarar verebilecek bir şeyi yapacağına veya yapmayacağına dair tehdit etmesi, kamu görevlisinin bir kişinin kanunla korunan menfaatlerinin zarar görebileceği yönünde tehdit etmesi ve kişinin kanunla korunan menfaatlerini korumak için kamu görevlisine rüşvet vermesi fiili de rüşvet gaspını oluşturmaktadır⁹⁰. Örneğin, kendisine ibraz edilen dilekçeyi kasıtlı olarak işleme koymayan failin fiili buna örnek teşkil edebilir⁹¹.

RFCK'nın 39. maddesinde ceza sorumluluğunu kaldıran zorunluluk hali düzenlenmiştir. Bu hüküm gereğince rüşvet bir zorunluluk halinde verilmişse rüşvet veren faile ceza verilmeyecektir. Rüşvet konusu menfaatin sahibi veya temsil ettiği kişilerin kanunla korunan menfaatlerine zarar vermeyi engelleyecek veya başka suretle korunma olanağı bulunmayan hallerde rüşvet veren kişinin fiilleri suç oluşturmayacaktır. Bu durumda rüşvet konusu eşya veya paranın kamu görevlisi tarafından sahibine verilmesi gerekecektir⁹².

Rüşvet gaspının diğer bir şekli kamu görevlisi tarafından kasıtlı olarak kişinin rüşvet vermesini gerektirecek uygun koşulların yaratılmasıdır. Kamu görevlisinin menfaat sağlamak amacıyla, yapmakla yükümlü olduğu işi kasten yapmaması, bu işleri yapmayı kasten geciktirmesi veya bu işlemlerin tamamını yapabilecek fırsatı varken kasıtlı olarak eksik yapması şeklinde ortaya çıkabilir⁹³. Bu durumda fail, rüşvet veren kişiden doğrudan rüşvet talep etmekte veya rüşvet verilene kadar rüşvet verenin

90 Sodnom Mikhaylovich **Budatarov**, “Problemy Kvalifikatsii Vymogatelstvo Vzyatki (The Problems of Qualification of Extortion of a Bribe)”, Sibirskiy Yuridicheskiy Vestnik, 2012, s. 7.

91 Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu'nun 9 Temmuz 2013 Tarih ve N 24 sayılı “Rüşvet ve Diğer Yolsuzluk Suçlarında Adli Uygulama Hakkında” Kararı (Çevrimiçi). “Konsultant Plyus” Mevzuat ve İçtihat Sistemi; <http://www.consultant.ru/>

92 Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulunun 9 Temmuz 2013 Tarih ve N 24 sayılı “Rüşvet Ve Diğer Yolsuzluk Suçlarında Adli Uygulama Hakkında” Kararının 30.maddesi (Çevrimiçi). “ConsultantPlus” Mevzuat ve İçtihat Sistemi; <http://www.consultant.ru/>

93 **Lyubavina**, s. 83-84.

yararına olan işlemi yapmayacağını başka yollarla ima ederek rüşvet suçunu işlemektedir⁹⁴.

Rüşvet gaspı, menfaat sağlamak amacıyla uygun koşulların yaratılması, kamu görevlisi tarafından kişinin veya kuruluşun haklarının veya meşru menfaatlerinin kasıtlı olarak ihlal edilmesi ve daha sonra doğrudan rüşvet verilmesinin talep edilmesi veya diğer yollarla rüşvet talep edildiğinin anlamasının sağlanması şeklinde de gerçekleşebilir. Bu durumda rüşvet verildikten sonra bu hak ihlallerinin kamu görevlisi tarafından giderilmesi sözü verilmektedir⁹⁵. Örneğin, bir kişinin kanuna aykırı bir şekilde işten çıkartılması ve bu kişinin rüşvet verdikten sonra işe iade edileceğinin söylenmesi durumunda bu nitelikli hal uygulanabilecektir.

Belirtmek gerekir ki, kişinin rüşvete konu menfaati haklarının ve meşru menfaatlerinin ihlalini önlemek için verdiği durumlarda rüşvet gaspı söz konusu olacaktır. Kamu görevlisinin rüşvet talebini kendine yarar sağlayacağı düşüncesiyle kabul eden ve rüşvet veren kişinin fiiline bu nitelikli halin uygulanması mümkün değildir⁹⁶.

IX. RUS HUKUKUNDA DÜZENLENEN KÜÇÜK RÜŞVET SUÇU

Küçük rüşvet suçu, RFCK'nın 291.2 maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“1.Şahsen veya bir aracı aracılığıyla, on bin rubleyi aşmayan bir miktarda rüşvet alınması veya rüşvet verilmesi halinde faille

İki yüz bin Rubleye kadar para cezası veya hükümlünün üç aylık süreyle maaşının veya diğer gelirlerinin alınması veya bir yıla kadar iyileştirici işte çalıştırma veya iki yıla kadar özgürlüğünün kısıtlanması veya bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır...”

Küçük rüşvet suçu Rus hukuku açısından yeni bir düzenlemedir. RFCK'nın 291/2 maddesi 03.06. 2016 tarihli ve N 324-FZ sayılı Federal

94 “Rüşvet gaspı nedeniyle suçlu bulunan (T)’nin... Kamu görevlisi olan ve kendi görevi dahilinde olan işlemi rüşvet alabilmek için uzun süre boyunca çeşitli nedenlerle uzatması...” Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi, 13.03.2003 tarih ve No 53-o03-1 sayılı temyiz kararı (Çevrimiçi) “ConsultantPlus” Mevzuat ve İçtihat Sistemi; <http://www.consultant.ru/>

95 Lyubavina, s. 86.

96 Budatarov, s. 100.

Kanun’la eklenmiştir⁹⁷. Kanun koyucu küçük rüşvet suçunu, ayrı bir özel suç olarak öngörmüştür. Küçük rüşvet suçu rüşvet verme, rüşvet alma ve rüşvete aracılık etme suçlarının nitelikli hali olmayıp kanun koyucu tarafından öngörülen bağımsız bir suç tipini oluşturmaktadır. Suçun maddi ve manevi unsuru açısından rüşvet alma ve rüşvet verme suçu arasında bir farklılık bulunmamaktadır ve bu öğeler bakımından özdeşlik söz konusudur. RFCK m. 291/2’ye göre küçük rüşvet suçunda rüşvet miktarı üst sınır on bin ruble olarak düzenlenmişken rüşvetin alt sınırına yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır⁹⁸. Öğretide hâkim görüşe göre, RFCK m. 291/1 de düzenlenen suç açısından alınan veya verilen rüşvetin cezai sorumluluk gerektirecek asgari miktarının yargı kararları ile belirlenmesi gerekir⁹⁹. Bir buket çiçek, bir kutu çikolata gibi şeyleri kamu görevlisine veren kişinin amacı tamamen bir minnettarlık belirtisi ise, bu durumda kamuya tehlike derecesine ulaşmayan göreve aykırılıktan söz etmek gerekir¹⁰⁰. Ancak RFCK’ya getirilen bu yeni düzenlemeyle bir kamu görevlisine, yaptığı iş için teşekkür etmek isteyen bir kişinin fiili küçük rüşvet suçunu oluşturabilir¹⁰¹.

X. RUS HUKUKUNDA RÜŞVET PROVOKASYONU SUÇU

RFCK’nın 304. maddesinde Rüşvet Provokasyonu suçu RFCK’nın otuz birinci bölümü olan “Adliyeye Karşı Suçlar” bölümünün altında düzenlenmiştir. Bu suçla korunan hukuki yarar adaletin normal işleyişini sağlayan sosyal ilişkilerdir. Sözlük anlamına göre, provokasyon kavramı bir kişiyi ağır sonuçlar doğurabilecek bir eylem için kışkırtma, tahrik etme anlamına gelmektedir. Suçun objektif unsuru açısından kişi, yapay bir kanıt oluşturmak amacıyla kamu görevlisine menfaat temin etme girişiminde bulunmaktadır¹⁰². Kişi kamu görevlisini kendine bağlamak veya şantaj yapmak vb. amaçlarla rüşvet alma suçunu işlemeye teşvik etmektedir. Su-

⁹⁷ **Lyubavina**, s. 146; Yan Eduardovich **Kraskovskiy**/Dmitriy Vyacheslavovich **Bazin**, "Melkoye vzyatochnochestvo kak proyavleniye bytovoy korruptsii", Nauka. Obshchestvo. Gosudarstvo, Tom. 6, N. 3, 2018, s. 2; **Kashapov**, s. 140.

⁹⁸ **Kashapov**, s. 142.

⁹⁹ **Kraskovskiy/Bazin**, s. 4; **Kashapov**, s. 142.

¹⁰⁰ N.A **Lopashenko**, Rossiyskoye ugovnoye pravo. Obshchaya i Osobennaya chast: uchebnik. V 3 t. T.3. Osobennaya chast. Yurlitinform (Ed: Lopashenko), 2014, s. 414.

¹⁰¹ **Kraskovskiy/Bazin**, s. 4.

¹⁰² **Luzhnova**, s. 131.

çun oluşması bakımından kişinin kamu görevlisine rüşvet teklif etmesi yerlidir. Rüşvet provokasyonu yalnızca doğrudan kastla işlenebilir. Fail bilerek ve isteyerek kamu görevlisi hakkında yapay bir delil oluşturmaya çalışmaktadır. Suçun amaç unsuru açısından kişi doğal yolla oluşmayan yapay bir kanıt veya delil oluşturmak veya şantaj amacıyla suç işlemektedir. Kişi suçu; kıskançlık, intikam, kişisel çıkar sağlama gibi çeşitli saiklerle işleyebilir. RFCK'nın 291.maddesinde düzenlenen rüşvet verme suçu ile rüşvet provokasyonu suçunu birbirinden ayırmak gerekir. Bu iki suç arasındaki en temel fark rüşvet verme suçunda kişi kamu görevlisinin kendisine veya göstereceği başka bir kişiye rüşvet verirken, rüşvet provokasyonu suçunda kişi karşı tarafın rızası olmadan kamu görevlisine menfaat temin etmek istemektedir¹⁰³.

SONUÇ

Türk hukukunda rüşvet alan ile rüşvet verenin fiilleri birbirinden ayılsa da bu kişiler tek bir suçun failleridir. Rus hukukunda rüşvet alma, rüşvet verme ve rüşvete aracılık etme suçları ayrı ayrı düzenlendiğinden, bu kişiler birebirinden bağımsız suçların failleridir

Rus hukukunda rüşvet alma, rüşvet verme ve rüşvete aracılık etme suçları daha kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir. RFCK m. 290/1'de kamu görevlilerinin yanı sıra yabancı kamu görevlileri ve uluslararası kamu kuruluşu görevlileri de rüşvet alma suçunun faili olarak düzenlenmiştir. TCK m.252/9'da, benzer bir hüküm düzenlenerek uluslararası kamu görevlilerine ve uluslararası örgütün görevlilerine rüşvet verilmesi, vaat veya teklif edilmesi durumunda, TCK'nın 252.maddesinin uygulanacağı düzenlenmiştir.

TCK m.252/5'te rüşvete aracılık eden kişilerin müşterek fail olarak cezalandırılacağı düzenlenmiştir. RFCK'da ise rüşvete aracılık etme fiili, Kanun'un 291.1 maddesinde bağımsız bir suç tipi olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla rüşvete aracılık eden kişi müşterek fail değil, bağımsız bir suçun failidir. Rüşvete aracılık etme fiilinin nitelikli hallerine de yer verilmiştir. RFCK m.291.1/5'te rüşvete aracılık etmeye ilişkin vaat veya teklif etmek, daha ağır cezayı gerektiren bir nitelikli hal olarak düzenlenmiştir.

Kanun koyucu RFCK'nın 291.2.maddesinde küçük rüşvet suçunu düzenleyerek her miktardaki rüşveti ek yaptırım altına almak istemiştir. Söz konusu suç tipi kanuna eklenmeden önce de çok az miktardaki rüşvet bakımından cezai sorumluluk söz konusuydu. Ancak kanun koyucu özellikle

---

¹⁰³ Bashayev/Zinkov, s. 20-21.

küçük miktardaki rüşvet suçlarının işlenmesini önlemek amacıyla ek bir düzenleme yapma yoluna gitmiştir.

Yine, Türk hukukundan farklı olarak Rus hukukunda rüşvet suçunun rüşvet gaspı şeklinde işlenebileceği düzenlenmiştir. Türk hukukunda kamu görevlisinin kişiyi icbar ederek menfaat sağlamak istemesi TCK'nın 250.maddesinde irtikap suçu olarak düzenlenmiştir. Rus hukukunda ise kamu görevlisinin menfaat sağlamak amacıyla kişiyi icbar etmesi rüşvet suçunun nitelikli hali olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla hem icbar etmek suretiyle menfaat sağlayan kamu görevlisi hem de rüşvet veren kişi rüşvet suçundan sorumludur.

RFCK'nın 304.maddesinde rüşvet provokasyonu suçu düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemede, adaletin normal işleyişini sağlayan sosyal ilişkiler korunmak istenmiştir. Bu bakımdan kamu görevlisine şantaj yapmak veya kendine bağlamak için yapay bir kanıt oluşturmak amacıyla kamu görevlisine rüşvet verme girişimi yaptırım altına alınmıştır.

Kaynakça

Akyürek, Güçlü. “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Yeni 252. Maddesi ve Özel Sektörde Rüşvet”. Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Kazancı Dergisi, C. 8, S. 99-100, 2012, s. 22-42.

Artuk, Mehmet Emin/Gökçen, Ahmet/Alşahin, Mehmet Emin/Çakır, Kerim. Ceza Hukuku Özel Hükümler. 16. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2017.

Bashayev, A.M./Zinkov, Ye.N. “O Nekotorykh Istoricheskikh Aspektakh V Opredelennu Ponyatiya “Provokatsiya Vzyatki”. Samarskiy Yuridicheskii Institut Fsm Rossii Tip: Stat’ya V Sbornike Trudov Konferentsii, 2019, s. 19-22.; <https://elibrary.ru/item.asp?id=38521466> (E.T. 11.12.2020).

Baytemir, Erdal. “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Kapsamında Rüşvet Suçu”. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 88, 2010, s. 333-388.

Budatarov, Sodnom Mikhaylovich. “Problemy Kvalifikatsii Vymogatelstvo Vzyatki (The Problems of Qualification of Extortion of a Bribe)” Sibirskiy Yuridicheskii Vestnik, 2012, s. 99-103, https://www.elibrary.ru/_17755761_81567361 (E.T. 11.12.2020).

Burmenskiy, A.İ. “Problemy Kvalifikatsii Polucheniya Vzyatki za Nezakonnyye Deystviya (Bezdeystviye)”. Vestnik Studencheskogo Nauchnogo Obshchestva GOU VPO “Donetskiy Natsional’nyy Universitet”, Tom. 4, N. 1, 2018, s. 115-119, <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=37172761> (E.T. 11.12.2020).

Çakır, Murat. Türk Ceza Hukukunda Rüşvet Suçu. On İki Levha Yayınları, İstanbul 2015.

Erman, Sahir/Özek. Çetin, Ceza Hukuku Özel Hükümler- Kamu İdarelerine Karşı İşlenen Suçlar. 1. Bası, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1992.

Garmyshev, Ya.V. “Problemy Kvalifikatsii Posrednichestva Pri Vzyatochnichestve”. EB BGU, Obshchestvennyye Nauki Gosudarstvo i Pravo. Yuridicheskiiye Nauki, 2017, s. 60-63. <http://elib.bs.by/handle/123456789/172628>.

Gennadyevna, Tatyana. “Ugolovno-Pravovaya Kharakteristika Prigotovleniya k Polucheniyu Vzyatki i Pokusheniye na Polucheniye Vzyatki”. Probely V Rossiyskom Zakonodatel’stve Yuridicheskii Zhurnal, N. 3, 2009.

Grishin, Denis. “Osvoboshdeniya Ot Ugolovnoy Otvetstvennosti Za Dolzhnostnyye Prestupleniya”. Nauchnyy Yezhegodnik Instituta Filosofii İ Prava Ural'skogo Otdeleniya Rossiyskoy Akademii Nauk, Tom. 15, N.1, 2015, s. 141-151, <http://yearbook.uran.ru> adresinden (E.T. 11.12.2020).

Hafizoğulları, Zeki/**Eşitli**, Aygün. Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar. US-A Yayıncılık, Ankara 2014.

İzosimov, Sergey Vladimirovich. “Sub'yektivnaya Storona Polucheniya i Dachı Vzyatki: Ugolovno-Pravovoy Analiz (Subjective Element of Bribe Giving and Taking: Criminal-Legal Analysis)”. Aktualnyye Problemy Ekonomiki i Prava, N. 4, 2012, <https://cyberleninka.ru/article/n/subektivnaya-storona-polucheniya-i-dachi-vzyatki-ugolovno-pravovoy-analiz/viewer>. (E.T. 11.12.2020).

Kashapov, Radik Minivaleyevich. “Ugolovnaya Otvetstvennost' za Melkoye Vzyatochnichestvo: Teoriya i Sudebnaya Praktika”. Mezhdunarodnyy Nauchnyy Zhurnal “Simvol Nauki”, N. 1-1, 2017, s. 140-144, <https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovnaya-otvetstvennost-za-melkoe-vzyatochnichestvo-teoriya-i-sudebnaya-praktika> (E.T. 11.12.2020).

Koca, Mahmut. Zimmet-İrtikâp-Rüşvet-Nüfuz Ticareti ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları. Adalet Yayınevi, Ankara 2014.

Kochina, Maddonna Sergeyevna. ”Posrednichestvo vo Vzyatochnichestve: İstoriya Zakonodatel'stva i Praktiki Protivodeystviya”. Aktualnyye Problemy Rossiyskogo Prava, S. 4, 2017, s. 117-123, doi:10.17803/1994.

Kozachenko, İ., Ya/**Novoselov** G. N, vd. Ugolovnoye Pravo Osobennaya Chast. 4. Bası, İzdatelstvo Norma, Moskva 2008.

Kraskovskiy, Yan Eduardovich/**Bazin**, Dmitriy Vyacheslavovich. “Melkoye vzyatochnichestvo kak proyavleniye bytovoy korruptsii”. Nauka. Obschestvo. Gosudarstvo, Tom. 6, N. 3, 2018, https://esj.pnzgu.ru/files/esj.pnzgu.ru/kraskovskiy_yae_bazin_dv_2018_3_06. (E.T. 11.12.2020).

Kulikov, Aleksandr Viktorovich/**Polshchuk**, Anatoliy Nikolayevich, "Osobennosti Ob'yektivnoy Storony Polucheniya Vzyatki (ST. 290 UK RF)", İzvestiya Tuls'kogo Gosudarstvennogo Universiteta. Ekonomicheskoye i Yuridicheskoye Nauki, S. 2, 2020, s. 42-48. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-obektivnoy-storony-polucheniya-vzyatki-st-290-uk-rf> (E.T. 11.12.2020).

Kurakov, Lev Panteleymonovich/**Kurakov**, Vladimir L'vovich. Bolshoy Tolkovyy Slovar Ekonomicheskikh i Yuridicheskikh Terminov. İzdatel'stvo Vuz i Shkola, Moskova 2001.

Lopashenko, N. A. Rossiyskoye ugolovnoye pravo. Obshchaya i Osobennaya chastı: uchebnik. V 3 t. T.3. Osobennaya chast. Yurlitinform(Ed: Lopashenko), 2014.

Luzhnova, O.V. "K Voprosu Ob Otgranichenii Dachi Vzyatki Ot Provokatsii Vzyatki", Vestnik Moskovskogo Universiteta MVD Rossii, S. 3, 2010, s. 131-133, <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-ob-otgranichenii-dachi-vzyatki-ot-provokatsii-vzyatki>. (E.T. 11.12.2020).

Lyubavina, Marina Aleksandrovna. Kvalifikatsiya Vzyatochnichestva. Sankt-Peterburgskiy Yuridicheskiy İnstitut (Filial) Akademii Generalnoy Prokuratury Rossiyskoy Federatsii, Sankt Petersburg 2018.

Meran, Necati. Zimmet- Rüşvet-İrtikâp ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları. 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012.

Özalp, Nabi. Türk Ceza Kanununda Rüşvet Suçu. Yayımlanmamış Doktora Tezi Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2018.

Özbek, Veli Özer/**Doğan**, Koray/**Bacaksız**, Pınar/ **Tepe**, İlker. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. 13. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018.

Özen, Mustafa. İrtikâp ve Rüşvet Suçları. 1. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2010.

Özgenç, İzzet. İrtikâp, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları. 2. Bası, Seçkin Yayınevi, İstanbul 2013.

Özgenç, İzzet. Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler). Ankara 2006.

Tarbagayev, Aleksey Nikolayevich. "İnostrannoye Dolzhnostnoye Litso Kak Subyekt Polucheniya Vzyatki Po UK RF". Kriminologicheskiy Zhurnal Baykalskogo Gosudarstvennogo Universiteta Ekonomiki İ Prava, S. 1, 2014, s. 104-109, <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=21211833>. (E.T. 11.12.2020).

Tezcan, Durmuş/**Erdem**, Mustafa Ruhan/**Önok**, R.Murat. Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku. 16. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.

Ünlü, Ufuk. "Son Değişiklik Kapsamında Rüşvet Suçu". Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 102, 2017.

Yani, Pavel. "Problemy Kvalifikatsii Posrednichestva vo Vzyatochnichestve". Zakonnost, Tom 2, 2013.

Yarsuvat, Duygun. Devlet İdaresi Aleyhine İşlenen Cürümlerin Genel Prensipleri. İÜHFМ, C. 30, S. 3-4, 1964, s. 665-691.

Zdravomyslov, Boris Viktorovich. Dolzhnostnyye Prestupleniya: Ponyatiye i Kvalifikatsiya. Yuridicheskaya Literatura, Moskva 1975.

İnternet Kaynakları

Rusya Federasyonu Ceza Kanunu: <http://base.garant.ru/10108000/f9b0119a4fce7561a213cdc9af189098/#ixzz6d2Pg2IBJ>

Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulunun 9 Temmuz 2013 Tarih ve N 24 Sayılı "Rüşvet ve Diğer Yolsuzluk Suçlarında Adli Uygulama Hakkında" Kararı (Çevrimiçi). "ConsultantPus" Mevzuat ve İçtihat Sistemi; <http://www.consultant.ru/>.